«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_____ И.Г.Һадиуллин
«___» _____ 2026 нчы ел

Туган (татар) телдә гомуми белем бирү оешмалары өчен 2027 нче елда «Туган (татар) телдәге әдәбият» фәненнән бердәм республика имтиханын уздыру өчен әзерлек дәрәҗәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторы

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего профессионального образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Татар әдәбиятыннан әзерлек дәрәҗәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторы (алга таба - Кодификатор) – 2027 нче елгы дәүләт йомгаклау аттестациясе эшенә контроль бәяләү материаллары төзү өчен дәүләт йомгаклау аттестациясе эшенең КБМ эчтәлеген билгеләүче документларның берсе.

Кодификаторда башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы оешмалар тарафыннан дәүләт аккредитациясе булган уку-укыту программаларын тормышка ашырганда файдалануга кертелгән дәреслекләрнең федераль исемлегендәге дәреслекләргә, үрнәк белем бирү программасына кертелмәгән әзерлек дәрәҗәсе таләпләре чагылыш тапмый.

Бу документ татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшен төзү өчен нигез булып тора, шуңа да уку материалын гомумиләштерү һәм системалаштыру принципларыннан гыйбарәт.

I БҮЛЕК. Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган теоретик база һәм әсәрләр исемлеге

Бүлек коды	**Контроль бәяләү материалының коды**	**Контроль бәяләү материалларына нигезләнеп бәяләнүче берәмлекләрнең эчтәлеге**
1	***Әдәбият теориясеннән һәм тарихыннан белешмә***	
	1.1	Сүз сәнгате буларак матур әдәбият.
	1.2	Фольклор. Фольклор жанрлары.
	1.3	Әдәби образ.
	1.4	Эчтәлек һәм форма.
	1.5	Әдәби төрләр: проза (эпик төр), лирика, драма; төрара формалардан лиро-эпика. Әдәби жанрлар: хикәя, повесть, роман; лирик шигырь, мәдхия, мәрсия; поэма, баллада; комедия, трагедия, драма.
	1.6	Тема. Проблема. Идея. Конфликт. Сюжет һәм сюжет элементлары: экспозиция, төенләнеш, кульминация, чишелеш, эпилог. Сюжеттан тыш элементлар. Композиция. Образлар системасы. Образларның төрләре. Персонаж. Характер. Тип. Автор образы. Лирик герой. Сурәтләнгән дөнья (портрет, пейзаж, урын-вакыт бирелеше). Геройның сөйләменә характеристика: диалог, монолог.

Бүлек коды	**Контроль бәяләү материалының коды**	**Контроль бәяләү материалларына нигезләнеп бәяләнүче берәмлекләрнең эчтәлеге**
	1.7	Деталь. Символ.
	1.8	Психологизм.
	1.9	Әдәби әсәрнең теле. Әдәби әсәрдә тел-сурәтләү чаралары: лексик чаралар (синоним, омоним, антоним, фразеологизм һ.б.), фоник чаралар (аллитерация, ассонанс һ.б.), стилистик чаралар (инверсия, кабатлау, антитеза һ.б.), троплар (чагыштыру, метафора, метонимия, аллегория, эпитет, сынландыру һ.б.).
	1.10	Шигырь төзелеше системалары: гаруз, силлабик. Ритм. Рифма. Строфа.
2	***Урта гасыр татар әдәбиятыннан***	
	2.1	Кол Гали. “Кыйссаи-Йосыф” поэмасы.
	2.2	“Идегәй дастаны”.
	2.3	С.Сараи. “Сөһәйл вә Гөлдерсен” поэмасы.
	2.4	Мөхәммәдьяр. “Гыйлемнең өстенлеге турында” шигыре.
3	***XIX гасыр әдәбиятыннан***	
	3.1	Г.Кандалый. “Сәхибҗәмал” поэмасы.
	3.2	К.Насыйри. “Әбугалисина кыйссасы”.
	3.3	М.Акъегет. “Хисаметдин менла” романы.
4	***XX йөз татар әдәбиятыннан***	
	4.1	Ф.Әмирхан. “Хәят” повесте.
	4.2	Ш.Камал. “Буранда” хикәясе.

	4.3	Г.Рәхим. “Яз әкиятләре” хикәясе, “Идел” повесте.
	4.4	Н.Думави. “Яшь ана” хикәясе.
	4.5	Г.Тукай. “Пар ат”, “Ана догасы”, “Милләткә”, “Өзелгән өмид”, “Милли моңнар”, “Шагыйрь”, “Туган авыл”, “Җәйге таң хатирәсе”, “Кыйтга”, “Пар ат” шигырьләре.
	4.6	Дәрдемәнд. “Кораб”, “Видагъ”, “Без”, “Куанды ил, канат какты мәләкләр...”, “Гөрләгән сулар” шигырьләре.
	4.7	С.Рәмиев. “Сүзем һәм үзем”, “Таң вакыты” шигырьләре.
	4.8	Г.Ибраһимов. “Алмачуар” хикәясе, “Яшь йөрәкләр” романы.
	4.9	Г.Исхакый. “Көз”, “Остазбикә” повестьлары.
	4.10	Г.Камал. “Беренче театр” пьесасы.
	4.11	М.Фәйзи. “Галиябану” пьесасы.
	4.12	Һ.Такташ. “Әй, җырлыйсы килә шушы җырны” шигыре, “Югалган матурлык” драмасы
	4.13	К.Тинчурин. “Сүнгән йолдызлар” драмасы.
	4.14	Г.Кутуй. “Тапшырылмаган хатлар” повесте, “Сагыну” нәсере.
	4.15	М.Җәлил. “Җырларым”, “Имән”, “Кызыл ромашка”, “Кошчык”, “Ышанма” шигырьләре, “Сандугач һәм чишмә” балладасы.
	4.16	Ф.Кәрим. “Ватаным өчен”, “Сөйләр сүзләр бик күп алар”, “Кыр казы” шигырьләре.

	4.17	Х.Туфан. “Кайсыгызның кулы җылы?”, “Каеннар сары иде”, “Әйткән идең”, “Агыла да болыт агыла”, “Хәят” шигырьләре.
	4.18	С.Хәким. “Бу кырлар, бу үзәннәрдә...” шигыре.
	4.19	Ә.Еники. “Кем җырлады?”, “Әйтелмәгән васыять”, “Ана һәм кыз”, “Матурлык” хикәяләре.
	4.20	Ф.Хөсни. “Йөзек кашы” повесте.
	4.21	И.Гази. “Ак сирень” хикәясе.
	4.22	Г.Бәширов. “Туган ягым – яшел бишек” романы (өзекләр).
	4.23	М.Мәһдиев. “Без – кырык беренче ел балалары”, “Кеше китә – җыры кала” повестьлары.
	4.24	А.Гыйләҗев. “Өч аршын җир” повесте.
	4.25	Т.Миңнуллин. “Әлдермештән Әлмәндәр”,“Дуслар җыелган җирдә”, “Шәҗәрә” драмалары.
	4.26	Ш.Хөсәенов. “Әни килде” драмасы.
	4.27	Ф.Яруллин. “Җилкәннәр җилдә сынала” повесте, “Туган ягы кирәк кешегә”, “Сез иң гүзәл кеше икәнсез” шигырьләре.
	4.28	Г.Сабитов. “Тәүге соклану” хикәясе.
	4.29	И.Юзеев. “Өчәү чыктык ерак юлга”, “Калдыр, аккош, каурыеңны”, “Гашыйклар тавы” әсәрләре.

	4.30	Р.Фәйзуллин. “Җаныңның ваклыгын...”, “Чынлык”, “Вакыт”, “Җыя кеше...” шигырьләре.
	4.31	К.Булатова. “Шушы яктан, шушы туфрактан без” шигыре.
	4.32	М.Әгъләмов. “Матурлык минем белән” шигыре.
	4.33	Зөлфәт. “Кем әле син?”, “Дүрт җыр” шигырьләре.
	4.34	Ф.Бәйрәмова. “Болын” повесте.
	4.35	З.Хәким. “Телсез Күке” драмасы.
	4.36	А.Әхмәтгалиева. “Кайтаваз” хикәясе.
	4.37	Р.Мөхәммәтшин. “Август азагы” шигыре.
	4.38	Л.Гыйбадуллина. “Ә очасы килә...”, “...Җирдән – күккә, күктән җиргә кадәр...” шигырьләре.

II БҮЛЕК. Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр исемлеге

Таләпнең коды	Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр
1	***Белергә / аңларга***
1.1	Сүз сәнгате буларак матур әдәбиятның үзенчәлекләрен.
1.2	Тәкъдим ителгән әсәрләрнең эчтәлеген.
1.3	Тәкъдим ителгән авторларның кыскача иҗат биографиясен.
1.4	Урта гасыр татар әдәбиятындагы төп әдәби-тарихи чорларны.
1.6	Төп теоретик төшенчәләрне.
2	***Эшли белергә***
2.1.	Әсәрнең эчтәлеген аңлата белергә.

2.2.	Әдәби әсәрне анализлый белергә: әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып алырга, әсәрнең темасын, идеясен, автор күтәргән проблемаларны дөрес билгеләргә, геройга характеристика бирергә, әсәрнең сюжет-композиция үзенчәлекләрен, әсәрдә кулланылган тел-сурәтләү чараларын билгеләргә.
2.3.	Тәкъдим ителгән әсәрне шул чор әдәби процессы белән бәйләнештә ачыклый, билгели алырга, әдәби факт һәм күренешләрне чагыштыра белергә.
2.4.	Әдәби текстка төр һәм жанр үзенчәлекләреннән чыгып анализ ясый белергә.
2.5.	Әсәрдә автор позициясен, автор стиленең үзенчәлеген, кулланылган тел-сурәтләү чараларының төрләрен, функцияләрен, әдәби алымнарны билгели алырга.
2.6.	Үз мөнәсәбәтен нигезле итеп дәлилли алырга.
2.7.	Укылган әсәргә карата үз мөнәсәбәтен язма формада бирә алырга.
3	***Алган белем һәм күнекмәләрне гамәли эштә һәм көндәлек тормышта куллану***
3.1.	Татар теленең әдәби нормаларына таянып, эзлекле текст язарга.
3.2.	Әңгәмә һәм бәхәсләрдә катнашырга.